

تدوین برنامه آموزش حرفه با استفاده از مدل رفتاری برای افراد کم توان ذهنی تربیت پذیر

سید علی صمدی

کارشناس مسؤول بخش توانبخشی حرفه‌ای موسسه توانبخشی ولیعصر

-آموزش بایستی از چه نقطه‌ای شروع شود که باعث اتلاف وقت پرارزش مددجویان نشود و مطالب پایین‌تر و بالاتر از سطوح توان آنان نباشد. به منظور عینی کردن برنامه آموزشی برای افراد کم توان ذهنی مدل رفتاری مورد استفاده قرار گرفت. در مدل رفتاری به عنوان هر فعالیتی که جاندار انجام می‌دهد و به وسیله جاندار دیگر یا یک ابزار اندازه‌گیری قابل مشاهده یا اندازه‌گیری است در نظر گرفته می‌شود (ربر، ۱۹۸۵). به اعتقاد رفتار گرایان رفتار را در سه سطح متفاوت می‌توان تبیین کرد. این سه سطح عبارت‌اند از سطوح مشاهده‌پذیر (observable)، استنباطی (Inferential) و فرضیه‌ای (Hypothetical) (استنفر، ۱۹۷۷). سطح مشاهده‌پذیر بر توصیف پاسخ‌ها استوار است. سطح استنباطی در مورد اینکه رفتار ایجاد شده بر چه موضوعی دلالت می‌کند، توضیحاتی ارائه می‌دهد. و در سطح فرضیه‌ای در مورد علل پاسخ مشاهده شده فرضیه‌هایی انجام می‌شود. به عنوان مثال فردی را در نظر بگیرید که در هنگام نوشتن، کلمات را برعکس ترسیم می‌کند (Mirror Writing)

هر کوششی برای بهبود اثربخشی فعالیت‌های انسانی در زمینه‌های کارویا فعالیت‌های تفریحی بایستی با توضیح این موضوع شروع شود که نشان دهد از این افراد چه فعالیت‌هایی انتظار می‌رود و این فعالیت‌ها بایستی چگونه انجام شوند تا رسیدن به هدف را ممکن سازند. روشی که برای نیل به این پیش نیازهای سازماندهی کار، طراحی کارگاه، فعالیت‌های حرفه‌ای، انتخاب تجهیزات و کمک به افراد برای کسب مهارت در انجام حرفه می‌باشد (شفر، ۲۰۰۱). پس از آن سازماندهی سلسله مراتبی مهارت روی می‌دهد، این امر سبب می‌شود که یک تکلیف به عنوان زنجیره‌ای از عملکردهای مختلف در نظر گرفته شوند که انجام هر یک از حلقه‌های این زنجیره منوط به انجام حلقه قبلی می‌باشد. یک برنامه آموزش حرفه چیزی بیشتر از دسته‌ای از مطالب منطقی و سازمان یافته در مورد روشهای آموزش حرفه نیست و بایستی دو نکته را مشخص کند:

- چه مهارتهایی بایستی آموزش داده شوند.

هنگام روبرو شدن با مشکل افراد کم توان ذهنی و توجه به نارسایی دانش، مهارت و محدودیت‌های یادگیری آنان، ضرورت تدوین نوع خاصی از برنامه که منطبق با سطح رشدی فرد باشد به سادگی مشخص می‌شود. علاوه بر این ضرورت استفاده مؤثر و بهینه از نیروی انسانی موجود در جامعه نیازی به استدلال ندارد. افراد کم توان ذهنی نیز از توانایی‌هایی برخوردار هستند که می‌تواند امر اشتغال آنان را ممکن سازد. این امر مهم، اکثر اوقات چندان جدی انگاشته نمی‌شود و در صورت توجه به این موضوع نیز در انتخاب حرفه‌ها و شیوه‌های آموزش مناسب، تأمل و اندیشه کافی صورت نمی‌گیرد و حرفه‌هایی برای آنان انتخاب می‌شود که تنوع در تولید و رقابت با افراد عادی از ضروریات آن حرفه‌ها می‌باشد و گذشته از آن در شیوه‌های آموزشی نیز تعیین اهداف، ثبت مراحل آموزش و سرعت یادگیری و نیز ثبت عینی نتایج و بازده‌های آموزشی مورد توجه قرار نمی‌گیرند و به همین خاطر نتایج کار اغلب مبهم و غیر قابل تعمیم خواهند بود.

این رفتار در سطح مشاهده پذیر استفاده از حروف وارونه در هنگام نوشتن نامیده می‌شود، در سطح استنباطی به عنوان یک مشکل ادراکی/حرکتی، و در سطح فرضیه‌ای یک نقص عصب شناختی در نظر گرفته می‌شود، هنگامی که با استفاده از ویژگی‌های رفتاری مستقیماً به توصیف پاسخ می‌پردازیم در سطح مشاهده پذیر عمل می‌کنیم و به اعتقاد رفتار-گرایان تحلیل رفتار بایستی در سطح مشاهده پذیر صورت گیرد.

روش پژوهش:

فعالیت بافت سبد ساده پس از تحلیل، با توجه به مطالب ذکر شده قبل به عنوان یک حرفه در

مرکز شماره ۱ پسران مؤسسه توانبخشی ولیعصر به صورت آزمایشی به مدت سه ماه به ۲۱ نفر از مددجویان بزرگسال، و با استفاده از مدل رفتاری و شیوه‌های الگو دهی زنجیره-سازي مستقیم و معکوس (سیف، ۱۳۸۰) آموزش داده شد، این فعالیت در سطح مشاهده پذیر مورد تحلیل قرار گرفت و در تعریف عملیاتی مشخص شد که سبدي مورد نظر است که با ۱۱ الی ۱۳ ترکه ۱۰ سانتیمتری و ۱۰ ردیف بافت زیر و روساخته شده باشد.

تمامی اعضای گروه پیش از شروع آموزش حرفه در دوره ترمیمی آموزش پیش نیازهای

شناختی فعالیت بافت سبد شرکت داده شدند. در این دوره اهداف شناختی مانند تفکیک جنس (چوب، فلز، کاغذ) مفاهیم کسوت‌ساز، بلند کوچک و بزرگ شناسایی حداقل در دو رنگ، و شناسایی حداقل سه شکل سه گوش، گرد و چهار گوش مورد آموزش قرار گرفتند.

تمامی آزمودنی‌ها بر اساس آزمونه‌های گودیناف، ریون و اسلوسن مورد ارزیابی قرار گرفتند و پس از آن والدین آنان برای پاسخگویی به آزمون رشد اجتماعی و اینلند فراخوانده

شدند. بهره هوشی مدد جویان براساس آزمون‌های مورد استفاده بین ۲۵ تا ۵۰ تعیین شد. افسراد گروه فاقد محدودیت‌های شدید حرکتی بودند و یک کار درمانگر تمامی مددجویان شرکت داده شده در فعالیت را از نظر توان انجام حرکات ریز و درشت مورد نیاز برای انجام سبد بافی مورد ارزیابی قرار دادند.

هیچ یک از مدد جویان قبلاً تحت آموزش فعالیت‌های حرفه‌ای قرار نگرفته بودند، اما اغلب آنها دوره‌های پراکنده آموزش شناختی به منظور شناخت میوه‌ها و حیوانات و اشیا موجود در محیط را گذرانده بودند.

رویکرد رفتاری به آموزش حرفه چنین فرض می‌کند که کارکرد موفق هر رفتار پیچیده و یا تکلیف در اصل متضمن زنجیره سازی و یکپارچه سازی سلسله مراتبی مجموعه‌ای از مؤلفه‌های تکلیف یا رفتارهای ساده‌تر می‌باشد. فرض بر این است که یک دانش آموز باید مؤلفه‌ها و پیش نیازهای یک تکلیف را بیاموزد تا انجام آن تکلیف را یاد بگیرد. فعالیت کلیدی در تحلیل عبارت است از شناسایی ماهیت و عناصر تشکیل دهنده تکلیف یا رفتاری که بایستی آموخته شود بنابراین آرایش این مؤلفه‌ها و پیش نیازها بایستی به شیوه منظم و براساس سلسله مراتب یادگیری باشد.

در تحلیل تکلیف بافت سبد ساده مشخص شد که انجام این فعالیت شامل طی ۹ گام است که به صورت سلسله مراتبی پشت سرهم قرار گرفته‌اند (ضمیمه شماره ۱)، هدف نهایی تحلیل تکلیف در آموزش حرفه می‌تواند موارد زیر باشد:

۱- توضیح عینی وظیفه‌ای که فرد باید انجام دهد.

۲- مشخص کردن رفتارهای مورد انتظار از فرد.

۳- مشخص کردن شرایطی که رفتارها در طی آن صورت خواهند گرفت.

۴- تعیین معیارهای قابل قبول برای انجام رفتار.

در فرایند آموزش بافت سبد چهار مرحله طی شدند که عبارتند از:

□ معرفی رفتار یا بیان شفاهی فعالیت (هدف) به مددجو و انجام کار توسط مربی.

□ شروع آموزش به وسیله زنجیره سازی مستقیم و معکوس.

- مددجو به طور شفاهی با کار روبرو می‌شود و راهنمایی به منظور انجام کار صورت می‌گیرد، در این مرحله حداقل واکنش صحیح وی بلافاصله تشویق می‌شود.

- اگر واکنش مددجو صحیح نباشد راهنمایی مربی تکرار می‌شود و الگوی صحیح پاسخ به وی نشان داده می‌شود.

- اگر مددجو باز هم پاسخ صحیح ندهد ضمن تکرار دستور

با گرفتن دست او، جهت صحیح انجام فعالیت را به وی نشان می‌دهیم. هر یک از این مراحل بر روی فرمهای مخصوصی ثبت می‌شوند (موریس ۴، ۱۹۹۹ ترجمه فرجامی ۱۳۷۳) و فرمها علاوه بر طول جلسات مورد نیاز برای آموزش هر فرد نشان-دهنده سرعت وی در طی یک گام می‌باشد. (ضمیمه شماره ۲) □ زمان انجام فعالیت مورد نظر به وسیله کرنومتر سنجیده و ثبت می‌شود.

□ در نهایت سرعت انجام فعالیت توسط مددجو با زمان مطلوب مقایسه می‌شود (زمان مطلوب انجام فعالیت از استاد کار سؤال می‌شود) هدف نهایی کم کردن فاصله زمانی و تقرب مددجو با توجه به محدودیت‌ها و سطح رشدی وی به زمان مطلوب می‌باشد.

اندازه‌گیری‌های مکرر رفتار، گزارش و ثبت دقیق اندازه-گیریها و تحلیل نهایی آنها به عنوان مراحل تحلیل رفتار انجام می‌شوند و این تحلیل‌ها در نهایت در خدمت دو هدف کلیدی قرار دارند:

۱- بررسی ارتباط بین رفتار فرد و محیط و شناسایی ماهیت و مؤلفه‌های اساسی یک رفتار هدف که بیشتر جنبه بالینی و اصلاح رفتار دارد.

۲- تحلیل تکلیف به عنوان دومین هدف بر فرایند جداسازی، مرحله بندی، تعریف مؤلفه‌های اساسی و پیش نیازهای رفتاری که

فردبایستی به عنوان یک مهارت به دست آورد دلالت می کند (گیره‌ارت ۵، ۱۹۸۸).

نتایج:

تحلیل گزارش اندازه‌گیری‌ها در طول سه ماه آموزش نشان داد که تعدادی از مددجویان با توجه به محدودیت‌هایی که دارند قادر به پیشرفت و کسب مهارت در سطوح بالاتر نیستند، بنابراین به صورت قراردادی تعیین شد که عدم پیشرفت مددجو پس از ۹ جلسه آموزش به عنوان تثبیت در مرحله قبلی در نظر گرفته شود و مددجو در آن مرحله از فعالیت به کارگمارده شود. پس از پایان دوره ۷ نفر از مددجویان کلیه مراحل بافت سبک را در طول دوره آموزش یاد گرفتند و ۱۴ نفر بقیه در مراحل زیر تثبیت شدند. (ضمیمه شماره ۳)

۵- نفر وصل کردن تخته زیر کار به کاسه با استفاده از دو میخ.
۲- نفر زدن ترکه به دور کاسه.
۴- نفر پوست کندن ترکه.
۲- نفر کوبیدن ۱۱ الی ۱۳ ترکه به دور کاسه.
۱- نفر بافت سبک.
۷ نفر مددجوی آموزش دیده در کارگاه بافت سبک ساده قرار گرفتند و تولید روزانه این افراد ۱۲ سبک در روز می‌باشد که براساس ۵ روز کاری در هفته بین ۵۵ تا ۶۰ سبک ساده تولید می‌کنند. از این شیوه در حال حاضر برای آموزش حرفه‌های پاکت‌سازی و کارت پستال‌سازی

وبسته بندی جویبات استفاده می‌شود و بر اساس بررسی‌های انجام شده میزان خاصی از تولید برای هر یک از کارگاه‌ها در نظر گرفته شده‌اند.

مباحثه:

با توجه به نتایج، چنین به نظر می‌رسد درک این موضوع که رفتارهای پیچیده انسانی زنجیره‌ای از رفتارهای ساده هستند، باعث می‌شود که رفتارهای پیچیده‌ای مانند فعالیت‌های حرفه‌ای را بتوان به افراد کم توان ذهنی شدید نیز آموزش داد این رفتارها در آغاز

زیر نویس:

- 1) shepherd
- 2) Reber
- 3) Stephens
- 4) Morris
- 5) Georheat

منابع:

1) Gearheart Bill R. etal.(1988). Teaching Mildly and Modertely

Handicaaed Students. NewPelhisprentice hall of India

2) Shepherd Andrew (2001) hierar chical task analysis. london, NewYork Taybr& Francis.

3)- Stephens, T. (1977). Teaching Skills to children With Learning and behaviour disorders. columbus: charls Merrill. psgchology.

4) Reber, A.(1985). The penguin dictionry of. Harmond Worth, Penguin.

- سیف، علی اکبر (۱۳۷۷) تغییر رفتار و رفتار درمانی نظریه‌ها و روشها. تهران، دوران

ریچاردجی، موریس (۱۹۹۲) تغییر رفتار در کودکان استثنایی، ترجمه فرجامی. تهران، انتشارات آستان قدس رضوی

یادگیری کاملاً مجزا از هم و به صورت ناپخته انجام می‌شوند اما پس از تکرار در حد لزوم و بر اساس توانایی فرد بسیار ماهرانه و طبیعی از شخص سر می‌زنند. لازم به ذکر است که برای آموزش بافت سبک ساده از تقویت کننده‌های مختلفی مانند تشویق در طی مراحل اولیه به همراه رهنمودهای حین کار و تقویت کننده خوراکی مورد علاقه فرد، استفاده شد.

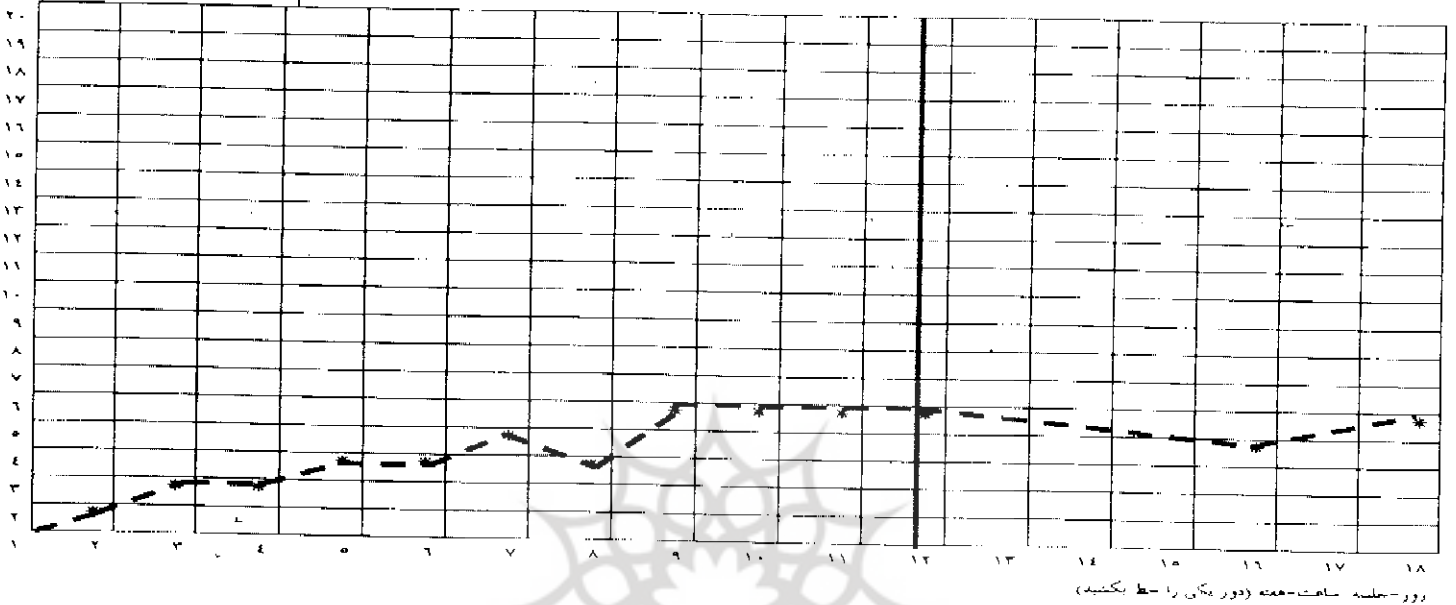

☐ نام <u>ترکه</u> را بگویید ☐ ترکه را از بین سایر اشیا به درستی نشان دهد ☐ یادگیری کاربرد ترکه برای بافت سید	۱. شناخت ترکه
☐ گرفتن ترکه با یک دست ☐ استفاده از دست دیگر برای پوست کردن	۲. پوست کردن
☐ نشان دادن قیچی از بین سایر ابزار ☐ آموزش کاربرد قیچی برای بریدن	۳. معرفی قیچی
☐ توانایی تشخیص علامت های زده شده بر روی ترکه ☐ قرار دادن لبه های قیچی بر روی علامت ☐ بریدن ترکه	۴. تقسیم کردن ترکه به قطعات ۱۰ سانتی
☐ معرفی تخته زیر کار ☐ معرفی کاسه ☐ معرفی میخ ☐ معرفی چکش	۵. وصل کردن تخته زیر کار به کاسه با دو میخ
☐ انتخاب تعداد صحیح ترکه ها ☐ رعایت فاصله مناسب	۶. زدن ۱۱ الی ۱۳ ترکه به دور کاسه به فاصله یک انگشت از هم
☐ قرار دادن سر ترکه در زیر یکی از ترکه های زده شده به دور کاسه ☐ عبور دادن ترکه از روی دومین ترکه زده شده به دور کاسه ☐ تکرار حرکت تا اتمام ترکه ☐ انتخاب ترکه ای دیگر برای ادامه کار	۷. بافتن دور کاسه با ترکه های قیچی شده بلند
	۸. زنجیره زدن انتهای کار
	۹. قیچی کردن اضافه ترکه ها

ضمیمه شماره (۱)

صفت رفتار

تعداد دفعات
 درخت دفعات
 تعداد دقیقه‌ها
 تعداد گامها
 (دور یکن را خط بکشید)

روز - جلسه ساعت - معینه (دور یکن را خط بکشید)

ضمیمه شماره ۲

ضمیمه شماره سه

